

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Zróżnicowanie etnograficzne Małopolski

**EtnoMałopolska - 3 dniowe warsztaty szkoleniowe dla przedstawicielek Kół Gospodyń Wiejskich z Województwa
Małopolskiego – strażniczek dziedzictwa kulturowego regionu**
Szaflary, 8-10 lipca 2020

Patryk Rutkowski
Uniwersytet Śląski / szafaetnografa.pl

Grupa etnograficzna

Słownik etnologiczny - terminy ogólne

grupa wyróżniana przez etnografów na podstawie odrębnych, obiektywnych cech kulturowych i, choć nie zawsze, świadomości odrębności grupowej, stanowiąca część grup i wspólnot etnicznych lub występująca na ich pograniczu

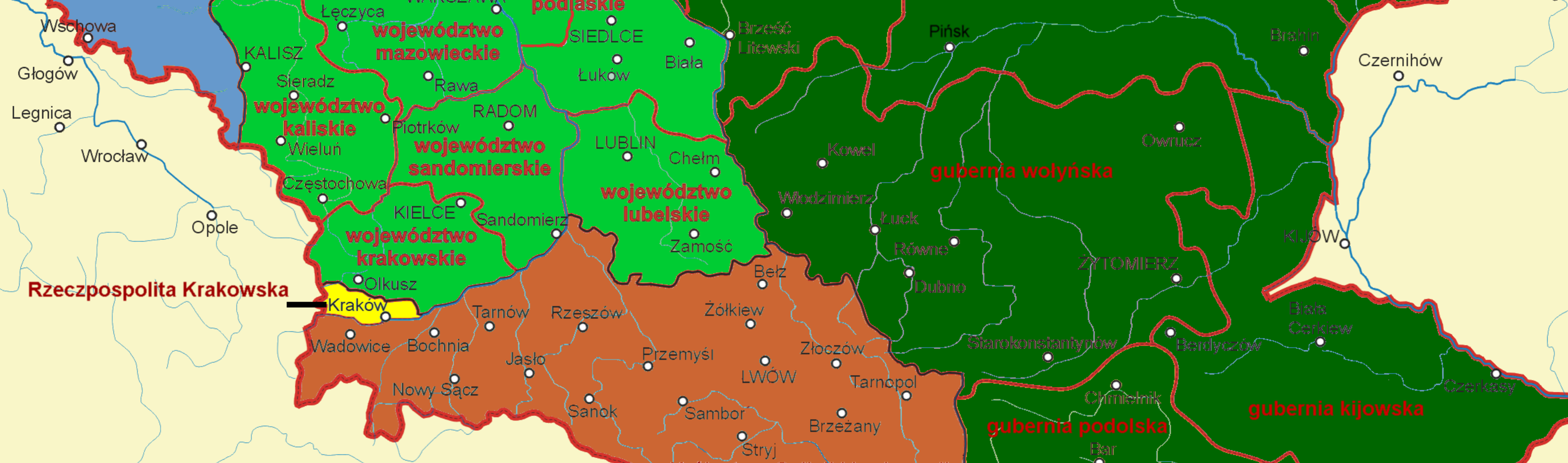

UNO DEI SACERDOTI DI PARANAH ET SUO
Fratello di Inard, d'après des photographies de M. Krug.

MAŁOPOLSKA

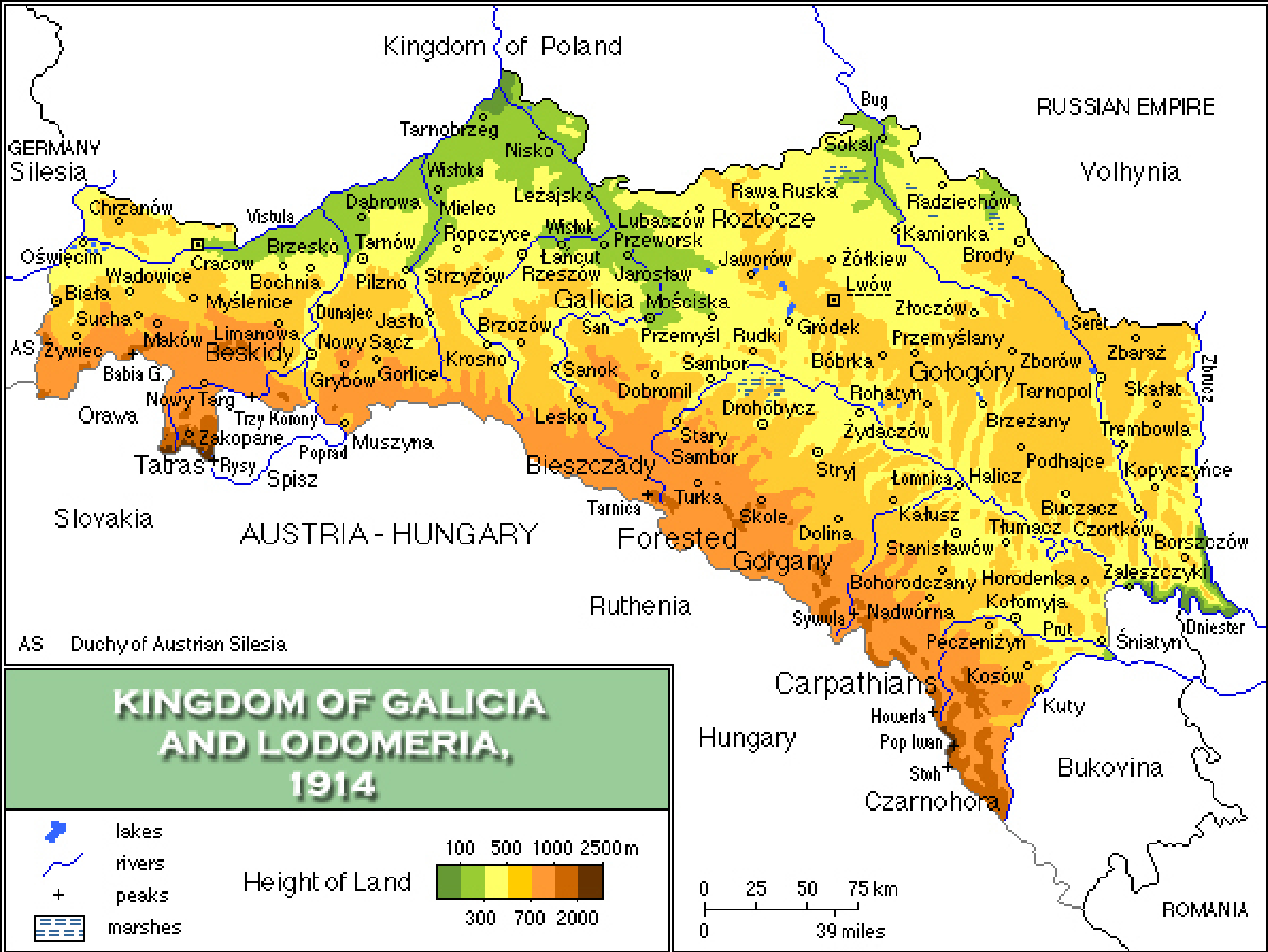
Nazwa Małopolska (łac. Polonia Minor) została po raz pierwszy użyta w źródłach pisanych w 1411 r., a potwierdzona została dopiero w roku 1493 w Statucie Piotrkowskim króla Jana Olbrachta (podczas obrad dwuizbowego sejmiku walnego w Piotrkowie w latach 1493–1496) w celu odróżnienia tej części państwa od Wielkopolski (łac. Polonia Maior).

Pierwotne znaczenie tej nazwy nie jest pewne – słowa maior i minor można odczytywać tu w kilku kontekstach (nie tylko najbardziej oczywiste większa – mniejsza, ale też np. starsza – młodsza, rozszerzona – właściwa).

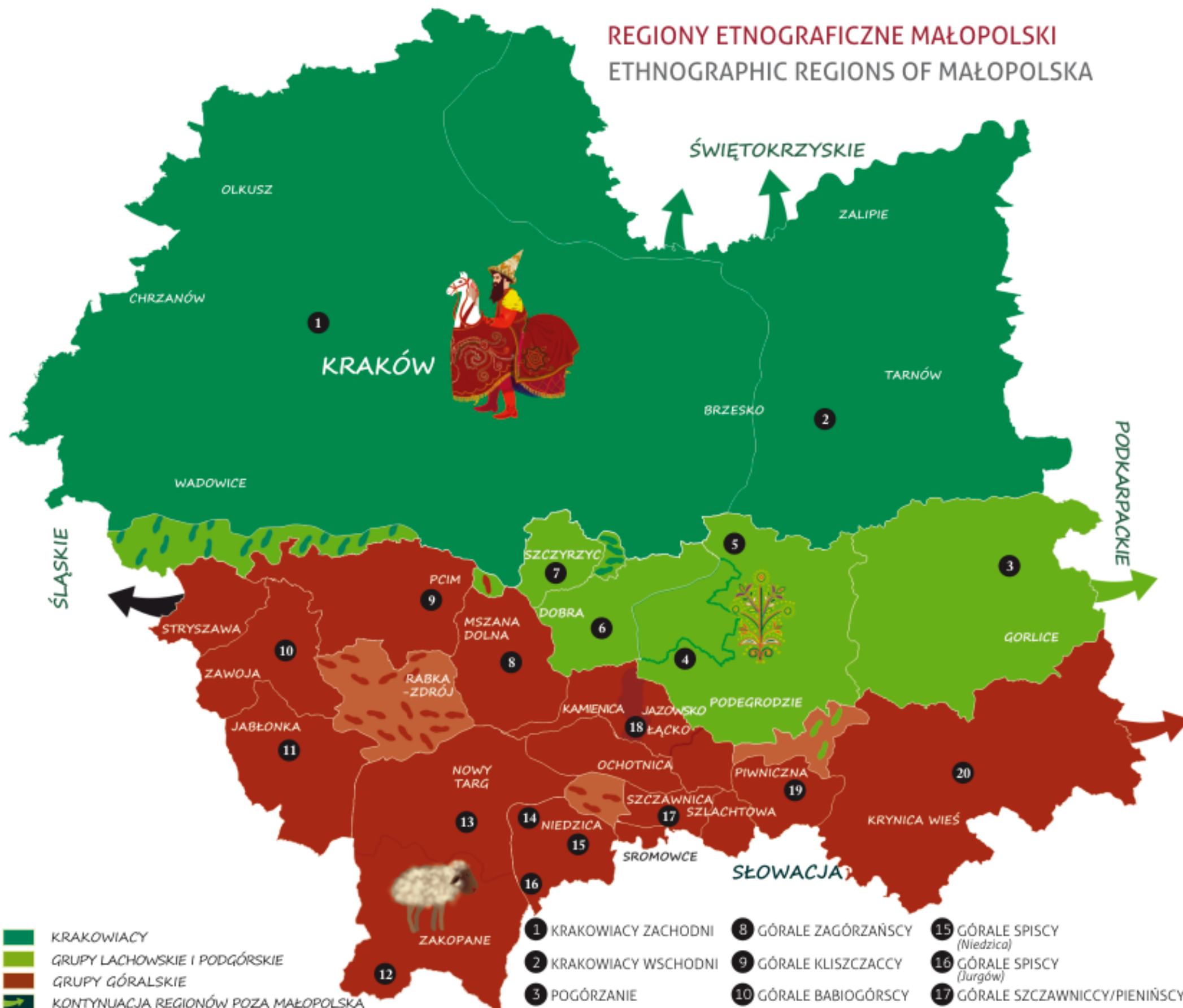
Polska pod zaborami w 1821 roku

<https://dzismis.com/mapa-galicji-i-lodomarii/>

REGIONY ETNOGRAFICZNE MAŁOPOLSKI ETHNOGRAPHIC REGIONS OF MAŁOPOLSKA

- KRAKOWIACY
- GRUPY LACHOWSKIE I PODGÓRSKIE
- GRUPY GÓRALSKIE
- KONTYNUACJA REGIONÓW POZA MAŁOPOLSKĄ
- GRANICE SUBREGIONÓW
- WSPÓŁCZESNA GRANICA LACHÓW LIMANOWSKICH
- TERENY PRZEJŚCIOWE
- TERENY PRZEJŚCIOWE
układ „stóp” oznacza kierunki
wpływów kulturowych

1 KRAKOWIACY ZACHODNI	8 GÓRALE ZAGÓRZAŃSCY	15 GÓRALE SPISCY
(Niedzica)
2 KRAKOWIACY WSCHODNI	9 GÓRALE KLISZCZACCY	16 GÓRALE SPISCY
(Jurgów)
3 POGÓRZANIE	10 GÓRALE BABIOGÓRSCY	17 GÓRALE SZCZAWNICY/PIENIŃSCY
4 LACHY SADECKIE
(Podegrodzie)	11 GÓRALE ORAWSKY	18 GÓRALE ŁĄCCY
5 LACHY SADECKIE
(część północna)	12 GÓRALE PODHALAŃSCY
(Kościelisko)	19 GÓRALE NADPOPRADZCY
6 LACHY LIMANOWSKIE	13 GÓRALE PODHALAŃSCY
(Bukowina Tatrzańska)	20 ŁEMKOWIE
7 LACHY SZCZYRZYCKIE	14 GÓRALE SPISCY
(Krempachy)	

Wincenty Pol

"Na oznaczenie małych plemiennych grup przyjąłem nazwę rodów, idąc tu za wskazówką najdawniejszych historyków naszych, a mianowicie za wskazówką Nestora

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Podhalanie

"Podhalanie - właściwie rodem alpejskim, który osiadł
północną pochyłość Tatrów aż po Dolinę Nowotarską"

"Nazwa ich poszła od hal wyniosłych, czyli pasz alpejskich,
położonych nad górną granicą lasów w Tatrach"

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Nowotarżanie

"mieszkając po największej części w równinie, zachowali pomimo to jednak wszystkie cechy góralskiego rodu, gdyż Dolina Nowotarska położona w ostępie gór prawdziwych należy pomimo różnicy miejscowej całą naturą swoją jeszcze do krainy górskiej"

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Góral

Góral chętny do nauki, szybko rozumie i jest pracowity, chętny do pracy. Konkretny: kocha lub nienawidzi, nieśmiały, nieufny wobec szlachty, której nic nie zawdzięcza, prócz pamięci o niewoli ojców. Najważniejszym oczekiwaniem dla Górali i Mazurów jest chęć bycia księdzem.

Notiz und handbuch für die herren Wald befiſſer und Forttwirthe des oferr Raiferftaatess

Zur Erinnerung

Górale od Pienin, Krościenka i Łącka

"Nie mają zbiorowego nazwiska i bywają zwykle tylko tak od innych nazwani"

"Ten ród góralski, lubo nie bardzo liczny, ma trzy pomnieszsze odcienia"

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Górale od Pienin, Krościenka i Łącka

Górale od Pienin, Krościenka i Łącka

M. Cholewa PME w Warszawie

Babiogórcy

czyli górale od Babiej Góry, Jordanowa i Suchy

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Zagórzanie

"wierzchowinę górnej Raby osiedlili Zagórzanie. Siedziby ich leżą w głębokiej kotlinie pomiędzy północnymi stokami polskiego Beskidu"

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Sadeczenie

"Czyli górale od Sącza, z Sandeckiej Doliny, także Równiakami znani"

"Lud w równinach osiadły nazywa ich góralami od Sącza, sąsiedni górale nazywają ich Równiakami przeto, że rozległą osiedli równinę położoną w ostępie gór, rzeczywiście zaś należy jeszcze Dolina Sandecka do krainy górskiej a Równiaki są przechodnim ogniwem z rodów górskich do podgórskiego ludu co sposobu życia, obyczaju i postawy"

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Sadeczenie

Wsie do nich należące są następujące: Biegonice, Chomranice, Kamionka, Męcina, Mystków, Nawojowa, Pisarzowa, Nowy Sącz (26 wsi z ludnością 5857 (...)), Tęgoborza, Wielogłowy, Zbyszyce, Żelaźnikowa, Przyszowa, Jazowsko, Barczyce (Barcice), Czarnypotok, Łukowica, Stary Sącz (3 wsie (...)), Kanina, Jastrzębia, Mogilno, Ptaszkowa

W. Pol: Rzut oka na północne stoki Karpat,

Sadeczenie

W walnej dolinie Sandeckiej, u spływu Dunajca, Popradu i Kamienicy, rozłożyły się wiankiem osady Górali od Sącza, których siedziby sięgają w dół aż po Zbyszyce. Górale sąsiedni z wysokich gór nazywają ich RÓWNIAKAMI, dlatego, że osiedlili rozległą równinę między górską i sposobem życia zbliżają się już istotnie do ludu równin.

L Tatomir: Podręcznik geografii Galicyi na podstawie prac monograficznych i urzędowych źródeł,
1876.

Sądeczczyna

Termin „Sądeczczyna” służy w częstym użyciu do oznaczenia pewnego terytorium, leżącego wokół miasta Nowego i Starego Sącza (...)

Granice tego terytorium nie są ustalone, nawet nie ma zgodnej opinii, jakie kryteria należy wziąć pod uwagę dla ich wykreślenia.

J Flis: Sądeczczyna i jej granice.

Praynov 1933

wiano.eu

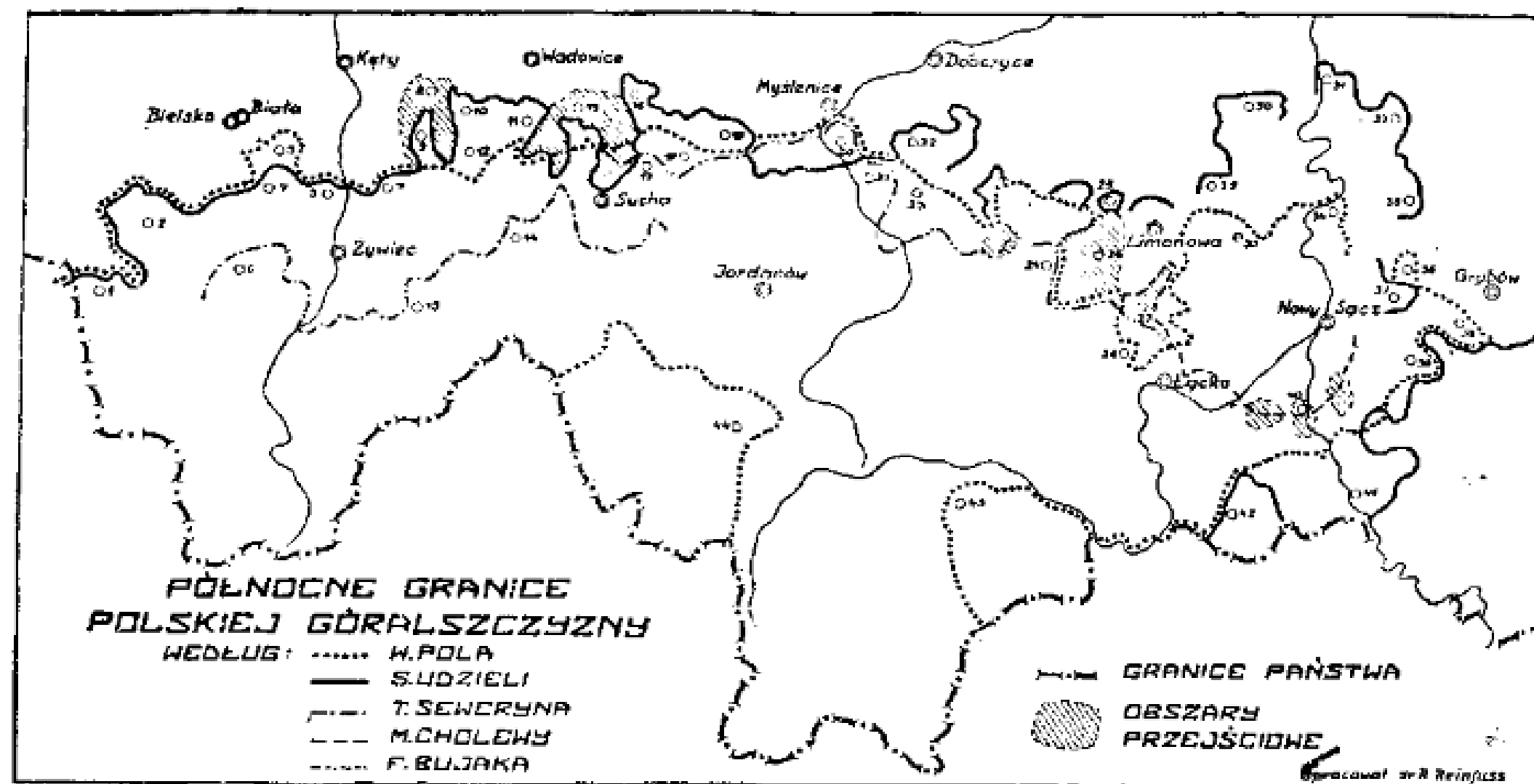
wiano.eu

Lachy

Nawet jednak na jej podstawie śmiało można stwierdzić, że odrębność grupy etnicznej Lachów jest rezultatem pewnej izolacji sądeckiej jednostki osadniczej, a ich rozdzielenie z nią się pokrywa.

J Flis: Sądeczyzna i jej granice.

Mapa 1. WYKAZ MIEJSCOWOŚCI:

1. Wisła,	8. Andrychów,	15. Łękawica,	22. Lipnik,	29. Żmija,	36. Mogilno,
2. Brenna,	9. Targanica,	16. Bugaj,	23. Węglówka,	30. Iwkowa,	37. Paszyn,
3. Straconka,	10. Zagórnik,	17. Budzów,	24. Chyżówki,	31. Jurków,	38. Ptaszkowa,
4. Wilkowice,	11. Koziniec,	18. Baczyn,	25. Koszary,	32. Borowa,	39. Kamionka,
5. Czernichów,	12. Rzyki,	19. Harbutowice,	26. Słopnice,	33. Męcina,	40. Barcice,
6. Lipowa,	13. Jeleśnia,	20. Stróża,	27. Siekierzyna,	34. Zbyszyce	41. Piwniczna,
7. Kocierz,	14. Lachowice,	21. Peim,	28. Wola Piskulina,	35. Jasinna,	42. Szlachtowa.

Mazurzy

Polacy czyli Mazurzy mieszkańcy zachodnich obwodów od Krakowa aż po Jarosław, ludzie mniej barczystej i zahartowanej, lecz dosyć silnej budowie ciała, noszą podobnie Rusinom właściwy ubiór"

H. Stupnicki: Galicya pod względem topograficzno-geograficzno-historycznym: z mapą Galicyi i Bukowiny

Lud krakowski

Powiedzmy naprzód, co w ógóle o gminie krakowskim wyrzec można, co poniekąd do całego ludu polskiego da się zastosować: odznacza się zamiłowaniem wiary swych ojców, przywiązaniem do kraju, uwielbieniem dla Monarchy, życzliwością dla swych panów i wiel(k)ą cnotami; szczególnie zaś Krakowiak trzeźwy, roboczy, gościnny, świetlejszy od innych, mniej też występków popełnia, i moralność czystsza posiada

Ł. Gołębiowski

Lud krakowski

Lud krakowski

Lud krakowski

Gościnnością krakowiak się odznacza: wejdź śmiało do jego chatki, przyjmie, czem tylko może: u sąsiada pożyczczy, gdy nie ma zapasów. Przychylny, rad ofiarowuje swe usługi, da niewątpliwo życzliwości swej dowody, lecz i urazy pamięta, chociaż czasem za nie mieści się szlachetnie.

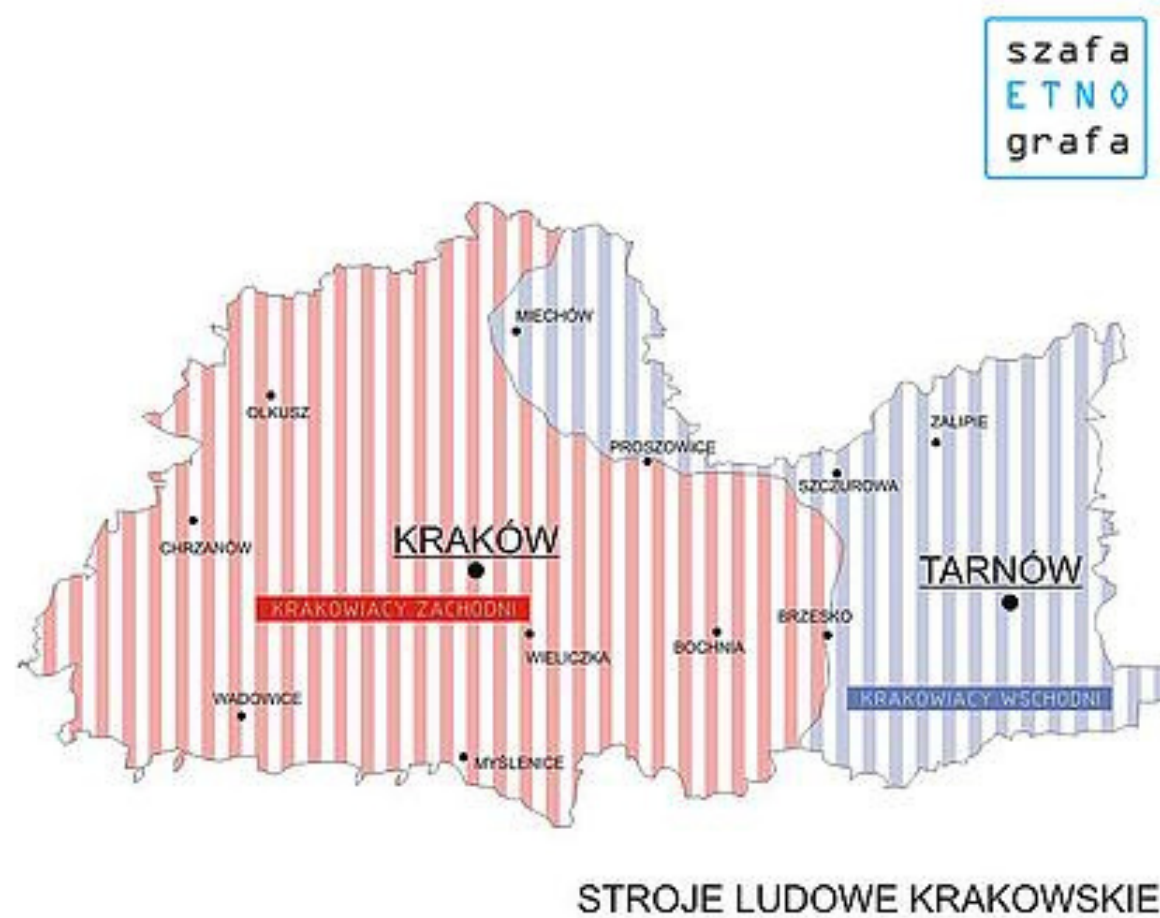
Ł. Gołębiowski: Lud Polski, jego zwyczaje, zabobony, 1830

Lud krakowski

Świąteczny krakowiaków ubiór podoba się każdemu: chustek na szyję zimą i latem nie znają: koszula, (u której wążki kołnierz i rękawy, związane kolorową wstążeczką,) po wierzchu spodni opuszczona, spięta pasem skórzanym, nabijanym świeczkami mosiężnymi i takimiż kółkami wykładami.

Ł. Gołębiowski: Lud Polski, jego zwyczaje, zabobony, 1830

Krakowiacy

źródło: szafaetnografa.pl, Patryk Rutkowski

Krakowiaczy Zachodni

źródło: etnozagroda.pl / szafaetnografa.pl, Patryk Rutkowski

Krakowiaczy Wschodni

źródło: etnozagroda.pl

Lud krakowski

Sposób ubierania się kobiet nie mało przydaje do ich urody. W stanie dziewiczym włosy plecione, a warłocz kolorową zakończony wstążeczką, od niechcenia na plecy spuszczone. Koszulka u kołnierza, na ramników i rękawów karmazynowym zwykle przedziergana, lub haftowana jedwabiem, albo ponsową bawełną. Mężatki ukrywają włosy pod siatką okrągłą, czepcem litym niekiedy, albo chustką białą; której końce spuszcza się z tyłu na szyję, ozdobioną to paciorkami różno-kolorowymi, to pospolicie prawdziwymi, lub naśladowanymi przynajmniej koralami. Gorsety noszą z kamlotu, czasem z atłasu, lub innej materii jedwabnej. Odziewają się po wierzchu pewnym rodza-

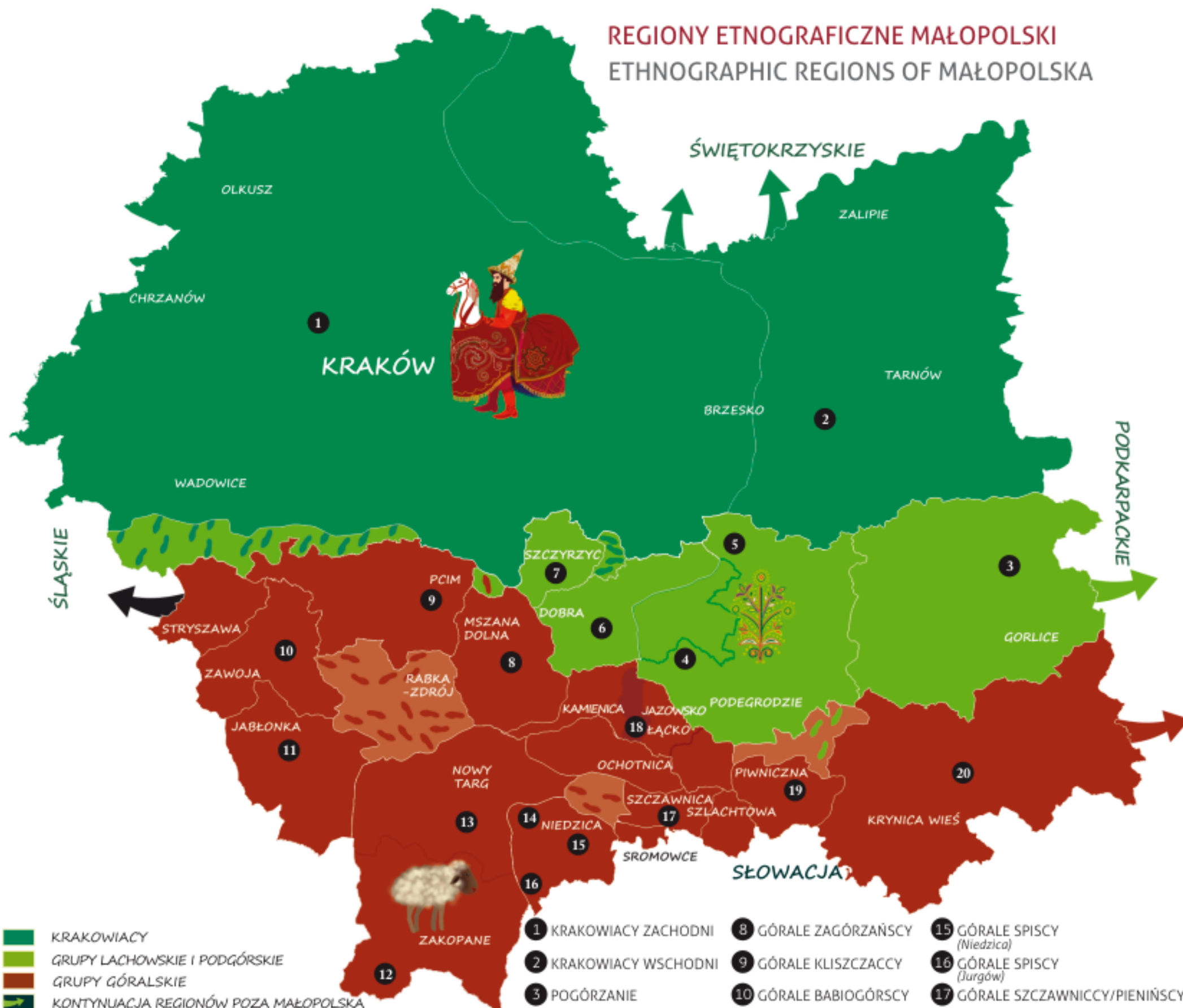
Ł. Gołębiowski: Lud Polski, jego zwyczaje, zabobony, 1830

Lud krakowski

jem szalów z płótna cienkiego, albo rąbku. Spódnice kolorowe sięgają po kostki, a fałdy niewymuszone układają się same z siebie. Zamiast trzewików noszą zwykle na wysokich korkach bóciki. Zimową porą mającniejsze zwierzchnią mają suknią barankami podszytą, nie dłuższą jak po kolana, zręcznym krojem, wierzch granatowy, lub zielony, prawie nigdy innego koloru. W czasie uroczystości wiejskich dziewczęta ubierają głowy w aksamitne, albo lamowe złote czółenka, przystrojone mnóstwem wstążek.

Ł. Gołębiowski: Lud Polski, jego zwyczaje, zabobony, 1830

REGIONY ETNOGRAFICZNE MAŁOPOLSKI
ETHNOGRAPHIC REGIONS OF MAŁOPOLSKA

- KRAKOWIACY
- GRUPY LACHOWSKIE I PODGÓRSKIE
- GRUPY GÓRALSKIE
- KONTYNUACJA REGIONÓW POZA MAŁOPOLSKĄ
- GRANICE SUBREGIONÓW
- WSPÓŁCZESNA GRANICA LACHÓW LIMANOWSKICH
- TERENY PRZEJŚCIOWE
- TERENY PRZEJŚCIOWE
układ „stóp” oznacza kierunki
wpływów kulturowych

1 KRAKOWIACY ZACHODNI	8 GÓRALE ZAGÓRZAŃSCY	15 GÓRALE SPISCY
(Niedzica)
2 KRAKOWIACY WSCHODNI	9 GÓRALE KLISZCZACCY	16 GÓRALE SPISCY
(Jurgów)
3 POGÓRZANIE	10 GÓRALE BABIOGÓRSCY	17 GÓRALE SZCZAWNICY/PIENIŃSCY
4 LACHY SADECKIE
(Podegrodzie)	11 GÓRALE ORAWSKY	18 GÓRALE ŁĄCCY
5 LACHY SADECKIE
(część północna)	12 GÓRALE PODHALAŃSCY
(Kościelisko)	19 GÓRALE NADPOPRADZCY
6 LACHY LIMANOWSKIE	13 GÓRALE PODHALAŃSCY
(Bukowina Tatrzańska)	20 ŁEMKOWIE
7 LACHY SZCZYRZYCKIE	14 GÓRALE SPISCY
(Krempachy)	

<https://www.etnozagroda.pl/>

MCK SOKÓŁ

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich:
Europa inwestująca w obszary wiejskie.
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich
na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Patryk Rutkowski
szafaetnografa@gmail.com
698360120

